

(W)E-Democracy: overleeft het parlement het digitale tijdperk?

Hoopvolle sporen voor democratie in digitale tijden

Kati Van de Velde en Dirk Holemans

De democratie van de 21ste eeuw zit in nauwe schoentjes. Burgers voelen zich niet langer verbonden met politiek. Heel wat mensen, vooral jongeren, beschouwen de traditionele democratie niet langer als een goed bestuursstelsel. Democratie zoals we ze vandaag kennen lijkt toe te zijn aan een heuse upgrade. Hoe kunnen we de erosie een halt toeroepen?

Democratische instellingen zijn sinds hun oprichting in de 19e eeuw nog niet veel veranderd. Hoewel ons leven inmiddels doordrongen is van digitale technologieën zijn onze parlementen en gemeenteraden dat niet. Als we niet snel ingrijpen, dan dreigt onze democratie de digitaliseringsboot te missen en vergroot de kloof tussen burger en politiek nog verder.

Nochtans biedt onze gedigitaliseerde maatschappij een vruchtbare voedingsbodem voor burgers die zich op innovatieve wijze organiseren om deel te nemen aan politieke besluitvorming. Digitale initiatieven zoals online-kenniscentra en participatieplatformen duiken overal in Europa op als paddenstoelen uit de grond. Wist je bijvoorbeeld dat de burgemeesters van Barcelona en Parijs digitale platformen gebruiken om burgers actief te betrekken bij de uitstippeling van hun beleid? Wat is het potentieel van deze technologieën om de democratie te vernieuwen? Wat zijn de uitdagingen? Hoe zit het bijvoorbeeld met participatie van ouderen? En hoe kunnen lokale overheden inspelen op deze groeiende digitale trends? In deze trendnota verkennen we nieuwe denksporen rond democratie.

Inleiding: enkele onthutsende cijfers

Het grasduinen in een aantal studies levert een aantal onthutsende vaststellingen op voor België. Zo blijkt dat maar liefst 42 procent van de Belgen het oneens is met de stelling 'Mijn stem telt in de EU' (bron: *Eurobarometer* november 2016). Ter vergelijking, bij onze Noorderburen met toch stevige stemmen in het publieke debat tegen de Europese Unie, bedraagt het aantal inwoners die het oneens zijn 38 procent. Toch scoren beide landen nog redelijk positief, het gemiddelde van de 28 lidstaten bedraagt 54 procent. Scoren de Britten 60 procent, dan gaan maar liefst 70 van de Italianen ervan uit dat hun stem niet telt in de EU. Dit doet natuurlijk de vraag rijzen of er een verband is met vertrouwen in de eigen nationale democratie.

Ook interessant: de wereldwijde rangschikking van democratieën (bron: *The Economist Intelligence Unit's Democracy Index 2016 versus 2015*). Hier zakt België van de 26ste naar de 35ste plaats, net voor Cyprus. De *Democracy Index* is gebaseerd op 5 categorieën: electoraal proces en pluralisme; burgerlijke vrijheden; het functioneren van de regering;

politieke participatie en politieke cultuur. Mocht het u verbazen: de Scandinavische landen voeren de rangschikking aan, samen met Nieuw Zeeland, Canada en Ierland.

Kijken we dan concreet naar de digitale participatie, dan kunnen we terecht bij de E-Participatie Wereldranglijst opgemaakt door de Verenigde Naties. Hier is België in twee jaar tijd gezakt van de 40ste naar de 55ste plaats en belandt het daarmee onder het subregionale gemiddelde (bron: *VN E-Participatie Index (EPI)* voor België). De VN EPI meet het gebruik van onlinediensten door overheden om burgers informatie te verschaffen (*e-information sharing*), interactie met stakeholders te vereenvoudigen (*e-consultation*) en deelname in besluitvormingsprocessen te versterken (*e-decision making*).

Een laatste rangschikking die ons informatie geeft over het gebruik van digitale middelen door de overheid is de *Networked Readiness Index*. Deze evalueert de factoren, het beleid en de instellingen die een land toelaten om ICT's in te zetten voor verhoogde competitiviteit en welzijn. België hinkt hier achterop op een 21ste plaats op de *Networked Readiness*-ranglijst voor Europa (bron: *World Economic Forum Global Information Technology Report 2016*), net voor Roemenië en Griekenland. Deze evalueert de factoren, het beleid en de instellingen die een land toelaten om ICT's in te zetten voor verhoogde competitiviteit en welzijn.

Uiteraard moet je al deze rangschikkingen met de nodige korrel zout nemen, hoe betrouwbaar zijn bijvoorbeeld de gegevens waarop ze zich baseren? Langs de andere kant geven ze samen toch een duidelijke indicatie dat er werk is aan de digitale winkel in ons land.

Democratie in beweging

De oorsprong van onze westerse democratie ligt bij de Oude Grieken. Zo benadrukt Aristoteles reeds de basisprincipes die we vandaag nog erkennen als bouwstenen van onze democratie zoals de vrijheid van elke burger, verkiezingen en het meerderheidsprincipe. In die tijd was actief burgerschap weliswaar alleen voor mannelijke burgers weggelegd.

Tussen deze beschrijving en de invoering van het algemeen stemrecht voor alle burgers ligt meer dan 2.200 jaar. Dat hangt samen met tal van factoren waarbij zeker de stijging van de bevolking in de moderne samenleving een belangrijke rol speelde. Wat in het oude Athene nog uitvoerbaar was voor vrije mannen – ze op een plein verzamelen voor een publiek debat – is ondoenbaar in landen met miljoenen inwoners. Daarom dat de Schotse filosoof James Mill begin 19de eeuw de vertegenwoordigende democratie omschrijft als de *grand discovery of modern times*: het laat toe dat weinigen de belangen van velen efficiënt vertegenwoordigen. Dit op voorwaarde dat de velen stemrecht hebben, zodat ze de weinigen aan het bewind tot verantwoording kunnen roepen. Aan de basis van deze opvatting ligt de notie van passief burgerschap: als een kleine groep aan politiek wil doen, kan de rest zich wijden aan zijn persoonlijke doelen.

Ondertussen stuit de parlementaire democratie op tal van grenzen. Klopt de opvatting van passief burgerschap nog wel in een hoogopgeleide samenleving? Zijn burgers nog tevreden met één keer om de vijf jaar een bolletje te kleuren? Hoe zit het met de

macht van die regering die we verkiezen, wat is de invloed van grote bedrijven en de financiële markten? En een democratie opgesloten in landen en verkiezingsscycli, hoe kunnen ze ecologische problemen aanpakken die grenzen overschrijden en de toekomstige generaties aanbelangen?

Hierbij komt dat onze moderne samenleving sinds de komst van internet diepgaand verandert. Onze samenleving digitaliseert; wil de democratie werkbaar blijven zal ze deze nieuwe realiteit moeten erkennen, en meer nog, er actief op inspelen. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat jongeren het nieuws steeds meer volgen via sociale media dan via klassieke media (bron: *www.apestaartjaren.be*).

In dit trendrapport hanteren we noch een blind geloof in nieuwe technologie – niet elke twitterdiscussie brengt iets goeds – noch een ongefundeerde achterdocht. We bekijken *e-democracy* als een nuchtere noodzaak in digitale tijden. Waarbij we er wel van uitgaan dat een proactieve aanpak onze democratie kan versterken, burgers samenbrengen om te komen tot hedendaagse vormen van publiek debat en gefundeerde besluitvorming.

Anders gesteld: technologische innovaties verstoren altijd eerst bestaande praktijken, het komt erop aan ze zich toe te eigenen om ze bewust in te zetten op de wijze die de samenleving versterkt. Komt er ditmaal een *grand discovery of digital times*?

E-democracy

Verticaal wordt horizontaal

Dankzij digitale technologieën kunnen we vandaag communiceren, bankieren, studeren, het nieuws lezen en zoveel meer via computer of smartphone. Deze nieuwe digitale samenleving vereist nieuwe vormen van leiderschap, bestuur en interactie. Ze moeten samenlevingen toelaten om in te spelen op de impact van oprukkende technologieën en om snel te reageren op veranderende omstandigheden. Burgers stellen traditionele vormen van representatieve democratie steeds vaker in vraag en verwachten meer innovatieve besluitvormingsprocessen, zowel offline als online. Dus stelt zich de vraag hoe we digitale tools optimaal kunnen inzetten om de democratie en haar basiswaarden – vrijheid van meningsuiting, recht van initiatief, stemrecht, gelijkheid – te versterken.

(Hoe) kunnen digitale tools de afstand tussen burger en politiek verkleinen, de (kwaliteit van) besluitvorming verbeteren, de democratie meer representatief maken en ook de transparantie vergroten? Hoe kan de politieke besluitvorming evolueren van een verticale naar een horizontale structuur?

(Hoe) kunnen digitale tools de afstand tussen burger en politiek verkleinen, de (kwaliteit van) besluitvorming verbeteren, de democratie meer representatief maken en ook de transparantie vergroten? Hoe kan de politieke besluitvorming evolueren van een verticale naar een horizontale structuur?

Het antwoord ligt in het inzetten van digitale tools op de verschillende treden van de bestaande participatieladder:

1. **Informeren** of het verschaffen aan burgers van vrije toegang tot overheidsinformatie.
2. **Consulteren** of burgers top-down betrekken bij opmaak van en overleg rond overheidsbeleid en -diensten om het debat te verbreden en verdiepen.
3. **Samen beslissen** of *empowerment* van burgers door actieve participatie van onderuit mogelijk te maken en het vergemakkelijken van bottom-up input tot de politieke agenda.
4. **Samen het beleid bepalen;** burgers actief laten meedenken bij het uitstippelen van beleid.
5. **Ondersteuning** door de overheid van beslissingen en initiatieven van burgers.

Daarbij zijn de digitale vormen van trap 1 al goed ingeburgerd. Zo hebben de meeste gemeenten inmiddels een website met een waaier aan nuttige overheidsinformatie. Ook trap 2 vindt meer ingang: lokale overheden of partijen consulteren steeds vaker op digitale wijze burgers rond bepaalde lokale thema's. De uitdaging ligt vooral in de inburgering van de 3 bovenste treden, waarmee verschillende Europese steden al experimenteren.

E-participatie: case studies

Burgers voelen zich tegenwoordig minder geroepen om deel te nemen aan traditionele 'offline' vormen van participatie. Kan het internet soelaas bieden om het engagement te verbreden en nieuwe tools te ontwikkelen voor participatie? Verschillende steden, burgerbewegingen en politieke partijen in Europa experimenteren reeds volop met software platformen die meer dialoog toelaten. We zoomen in op Barcelona, IJsland, Parijs, Hasselt en Gent.

BARCELONA – Decidim

Sinds de terreuraanvallen in Spanje in 2004 en de politieke protestacties die erop volgden, heeft het land een heuse politieke transitie doorgemaakt. De demonstraties van de 15M Indignados Beweging in 2011 en 2012 effenden het pad voor een nieuwe vorm van beleidsvoering. Uitgebreide deliberatieoefeningen maakten hun opmars binnen burgerbewegingen, politieke partijen en instellingen, en ze gingen gepaard met een intensief gebruik van digitale technologieën. Traditionele instellingen evolueerden hierdoor meer in de richting van sociale bewegingen. Er was een hoge nood aan meer openheid, transparantie en verantwoording.

Barcelona werd een broeihaard voor burgerinitiatieven en bracht bij de lokale verkiezingen van 2015 een partij in het zadel die uit dergelijke burgerinitiatieven is ontstaan. Het leidde tot de opkomst van flexibele ad-hoc collectieven en netwerken én tot de versterking van traditionele organisaties die zich aanpasten aan de nieuwe realiteit.

In februari 2016 lanceerde Barcelona *Decidim Barcelona*, een project rond participatieve democratie met een opensourcesoftware platform als basis. Het project heeft tot doel burgers actief te laten deelnemen op een open en transparante manier aan de opmaak van het beleidsplan voor de periode 2016-2019. Daarmee wil het een doorslaggevende stem geven aan de inwoners en verschillende wijken van Barcelona. Ze verzamelen voorstellen van burgers met uiteenlopende belangen en achtergronden, en moedigen de minst actieve bevolkingsgroepen of groepen met moeilijkheden aan om deel te nemen, met het oog op het samen bouwen aan het stadsbestuur en de burgerdemocratie, en om het draagvlak te versterken voor toekomstige processen van burgerparticipatie.

Vandaag telt *Decidim Barcelona* meer dan 26.000 gebruikers en zijn er 10 projecten in ontwikkeling. Zo wordt momenteel beslist welke nieuwe invulling het oude Teatro Arnau (zie foto) zal krijgen. Het theater sloot in 2000 zijn deuren en ging van overnemer naar overnemer, tot het in 2011 in handen kwam van de stad. Vandaag bevindt het theater zich na 16 jaar inactiviteit in ernstige staat van verwaarlozing, tot groot ongenoegen van lokale groepen. Barcelona roept zijn burgers nu via digitale wijze op om mee na te denken over toekomstmogelijkheden voor het theater.

Een ander voorbeeld is de herziening van het lokale busnet. In het kader van het Pact voor Mobiliteit van Barcelona verzamelt de stad via *decidim.barcelona* en via lokale bijeenkomsten voorstellen van burgers ter verbetering van de dienstverlening en dekking van het busnet.

IJSLAND – Pirate Party

De Piratenpartij in IJsland werd in 2012 opgericht door een aantal internetactivisten en bekleedt vandaag een gedeelde tweede plaats in de categorie meest populaire partij van IJsland. Authenticiteit, transparantie, open debat en participatie worden er hoog in het vaandel gedragen. En een mix van offline en online participatietools worden ingezet om deze doelstellingen te bereiken.

Zo mag iedereen voorstellen lanceren tijdens fysieke meetings. Wanneer 5 procent van de aanwezigen voor het voorstel stemt, wordt dit opgenomen op het online-crowdsorceportaal waar alle burgers een week de tijd krijgen om zich uit te spreken voor of tegen. Elk beleidsvoorstel passeert langs dit *x.piratar.is*-portaal voor een week lang onlinedebat, gevolgd door een stemming waarbij meer dan 50 procent pro-stemmen vereist is om het voorstel goed te keuren als partijvoorstel. Verdere bijsturingen en verbeteringen blijven mogelijk via het platform ook nadat het voorstel werd aangenomen. Andere participatietools die via *x.piratar.is* worden aangeboden zijn discussiefora en een online-interneverkiezingenplatform.

In augustus 2016 telde de partij ongeveer 2.500 leden. Het *x.piratar*-platform kon rekenen op gemiddeld 100 stemmen in 2015 en 2016, met vaak minder dan 50 bijdragen aan debatten, maar de frequentie van stemmingen en debatten is dan ook vrij hoog. Sinds zijn oprichting in 2013 werden maar liefst 100 voorstellen bediscussieerd en gestemd, en werden er in totaal ruim 7.000 stemmen geteld.

(Hoe) kunnen digitale tools de afstand tussen burger en politiek verkleinen, de (kwaliteit van) besluitvorming verbeteren, de democratie meer representatief maken en ook de transparantie vergroten?

PARIJS – “Madame la Maire, j’ai une idée” (via DemocracyOS)

In 2014 lanceerde de nieuwe burgemeester van Parijs, Anne Hidalgo, een participatieve onlinebudgetteringstool. Sinds 2015 kunnen Parijzenaars jaarlijks in januari en februari projectvoorstellen lanceren waarop iedereen kan reageren. Van maart tot mei vindt een co-creatiefase plaats waar alle vertegenwoordigers van gelijkaardige voorstellen worden samengebracht om hun ideeën verder te ontwikkelen en scherp te stellen. Een selectie van vertegenwoordigers van politieke partijen, het stadsbestuur, middenveldorganisaties en burgers pikken vervolgens de beste ideeën eruit. Deze worden dan in de zomer publiek gemaakt voor openbare evaluatie. Elk voorstel krijgt daarbij de nodige ondersteuning om campagne te voeren. In september mogen burgers stemmen en de meest succesvolle voorstellen worden opgenomen in het budget van december. Het jaar erop wordt gestart met de realisatie.

In 2016 hebben in totaal maar liefst 158.964 Parijzenaars gestemd voor een eindselectie van 219 ideeën afkomstig van een initiële 3.158 voorstellen. Op de vraag van de burgemeester welke voorstellen de Parijzenaars graag willen verwezenlijkt zien met het oog op een klimaatneutrale stad tegen 2050 bijvoorbeeld, werd massaal gestemd voor onder andere versterking van de positie van de fiets in de stad, een vermindering van afval, duurzamere productie en consumptie en voor meer groen in de stad. Het volledige rapport lees je hier: <https://api-site.paris.fr/images/911103>.

HASSELT – online-ideeënplatform (via CitizenLab)

CitizenLab lanceerde in 2016 samen met de Stad Hasselt een online-ideeënplatform om digitale wederzijdse communicatie tussen de stad en haar burgers mogelijk maken. Zo verzamelde de Stad Hasselt gedurende drie maanden ideeën van burgers over de heraanleg van het Hasseltse stadspark Kapermolen.

Via het platform wou de Stad de bezoekers van het Kapermolenpark interactiever, laagdrempeliger en sneller laten participeren, en elke geïnteresseerde burger een stem geven.

GENT – Het burgerbudget + Crowdfunding.gent

In 2015 introduceerde de Stad Gent een nieuwe vorm van medebeslissing over subsidies. Zo stelt de stad jaarlijks 55.000 euro ter beschikking voor het co-financieren van non-profitprojecten die gebruik maken van het Gentse crowdfundingplatform. Een jury met experts van binnen en buiten de stadsorganisatie selecteert projecten en co-financiert die voor 25, 50 of (uitzonderlijk) 75 procent, tot maximaal 5.000 euro. Die middelen worden maar uitbetaald na het succesvol crowdfunden van het restbedrag. Gentenaars mobiliseren hun omgeving online om middelen in te zamelen. Dat geldt dan als een bewijs van het maatschappelijk draagvlak van het project. Zo beslissen de Gentenaars digitaal over welke projecten de stad steun geeft.

In 2016 lanceerde de Stad Gent vervolgens een digitaal platform voor burgers om samen de stad te bouwen: het burgerbudget. Met de stadsmisatie als leidraad, nodigen ze alle Gentenaars uit, al dan niet in georganiseerd verband, om projecten voor te stellen die uitdagingen in de straat/ buurt/ wijk helpen aanpakken. Ruim 200 voorstellen werden inmiddels ontvankelijk verklaard. Na de zomer van 2017 kan elke Gentenaar van 14 jaar en ouder meebeslissen welke projecten ook effectief werkelijkheid worden. Dit kan

door online te stemmen op de drie projectvoorstellen van hun voorkeur. Het burgerbudget wordt vervolgens toegekend in de vorm van een subsidie.

Uitdagingen

Succesvolle voorbeelden van e-participatie hebben vaak een aantal kenmerken gemeenschappelijk. Tot de succesfactoren behoren onder andere de directe link tussen burgers en beleidsmakers, een duidelijk engagement van betrokken politici, de steun van lokale (middenveld)organisaties, de mix van online- en offline-participatiemethoden en de hoge mate van transparantie. Maar hoewel onze voorbeelden uit IJsland, Barcelona, Parijs, Hasselt en Gent als muziek in de oren klinken, betreft burgerparticipatie in realiteit toch vaak een hobbelig parcours met de nodige uitdagingen. Het kostenplaatje voor de aanmaak, het beheer, promotie en visibiliteit van dergelijke platformen is vaak niet gering, en het menselijk kapitaal dat nodig is om input te verwerken evenmin. Cruciaal is bovendien dat alle lagen van de bevolking worden bereikt en betrokken, en dat ook meer complexe materies kunnen worden behandeld, maar hoe? We formuleren hieronder een aantal uitdagingen.

Uitdaging #1: iedereen mee

Een van de belangrijkste struikelblokken voor burgerparticipatie is inclusie. Uit verschillende Europese onlineplatformen die beschreven zijn in het *Digital Democracyrapport* uit 2017 van de Britse stichting Nesta, blijkt dat de burgerparticipanten voornamelijk hoger opgeleid en mannelijk zijn. De demografische structuur van de maatschappij zien we nauwelijks weerspiegeld. Hoe kunnen alle lagen van de bevolking dan betrokken worden? Het antwoord ligt deels in een goede mix van online- en offline-participatiemogelijkheden met het oog op een grotere/meer representatieve ideeënpoel voor beleidsvorming. Jongeren zijn bijvoorbeeld bij uitstek een doelgroep die vandaag afzijdig staat tegenover politiek, maar tegelijk de grootste internetgebruikers zijn en dus een enorm potentieel bezitten, als beleidsmakers van de toekomst. Om alle lagen van de bevolking te bereiken, kan een mix van online en offline tools soelaas bieden.

Middenveldorganisaties spelen een belangrijke rol in het politiek relevant maken van bekommernissen van burgers die individueel of als kleine georganiseerde gemeenschappen te weinig slagkracht hebben. In die zin kunnen ze evolueren in de richting van digitale sociale bewegingen en als hefboom fungeren voor meer burgerparticipatie. Zo kunnen individuele participatie en representatieve participatie hand in hand gaan. Uitvoeriger overleg met burgerbewegingen, politieke partijen en instellingen, en een intensiever gebruik van online- en offlineparticipatietools is daarbij een must. Digitale tools dienen vooral als hulpmiddel, en mogen geen reden zijn om ons achter computers te verstoppen voor elkaar.

Uitdaging #2: beheer en kwaliteitsbewaking

Een tweede uitdaging betreft de gegevensverwerking. Meer participatie en bijgevolg een grotere ideeënpoel veronderstelt aangepaste infrastructuur voor de verwerking en evaluatie van deze verhoogde input. Bovendien leidt meer participatie niet noodzakelijk tot betere kwaliteit van besluitvorming. Zijn een beperkt aantal hoogkwalitatieve

bijdragen van experts dan te verkiezen boven duizenden bijdragen van het grote publiek die maar moeizaam verwerkt kunnen worden? Het hangt af van de methoden en het beoogde resultaat, maar cruciaal is wel dat dit voor iedereen, niet het minst de burger, vooraf duidelijk bepaald is. Modereren dient dan ook op zo transparant mogelijke wijze te gebeuren om sturing of manipulatie te voorkomen, zoniet lopen we risico op teleurstelling, met het afhaken van burgers als gevolg.

Een ideale tool voor de verwerking en evaluatie van big data wordt vandaag gezien in algoritmes. Het zijn intelligente infrastructuren en besluitvormingsprocessen die niet langer afhankelijk zijn van individuele ambtenaren, waardoor transparantie primordiaal wordt. Bij gegevensverwerking voor participatieve doeleinden is waakzaamheid geboden bij het gebruik van algoritmen, omdat ze een vertekend of weinig genuanceerd beeld van de werkelijkheid kunnen schetsen.

Uitdaging #3: digitale burgerrechten en privacy

Samen met de digitalisering van onze maatschappij neemt ook de mate van dataverzameling via elektronische weg toe, via social media, banktransacties, webshopping, gps, telefoonverkeer of camera's met nummerplaat- en zelfs gezichtsherkenning.

Fundamentele rechten als privacy en de bescherming van gegevens lijken niet meer zo vanzelfsprekend. Informatie wordt oneindig verzameld en bewaard, en internetgebruikers verliezen controle over hun online profielen. Hoe ver een overheid mag gaan in de verzameling van big data is voer voor discussie. Waar ligt de grens voor rechtmatig gebruik van gegevens nu grootschalige toezichtmechanismen steeds meer het nieuwe normaal worden? Big data worden reeds gretig ingezet voor bijvoorbeeld terrorismebestrijding door middel van telefoontaps, opsporing via onbemande camera's, nummerplaatherkenning... Mag men dezelfde tactieken ook toepassen om belastingfraudeurs op te sporen?

Ook in het streven naar online democratische interactie van burgers met de maatschappij, zijn een aantal vereisten aan de orde: beveiligde en betrouwbare infrastructuur, een aangepast

Dataverzamelande technologieën kunnen zeker nuttig zijn wanneer ze bijvoorbeeld worden ingebouwd in stedelijke infrastructuur om problemen op te lossen als luchtvervuiling, armoede enz. Vaak worden ze echter ook ontwikkeld als tool voor sociale en economische controle.

beleidskader dat mensen toelaat via digitale weg hun burgerschap uit te oefenen (vrijheid van expressie of protest), maar ook een voldoende begrijpbare infrastructuur, zodat burgers er op een geïnformeerde en transparante wijze gebruik van kunnen maken. Deze punten lijken vanzelfsprekend, maar zijn dat vaak (nog) niet.

Uitdaging #4: sociale rechtvaardigheid

Een tijdperk dat steeds meer gedreven wordt door dataverzamelande technologieën houdt ook risico's in op het vlak van sociale rechtvaardigheid. Dataverzamelande technologieën kunnen zeker nuttig zijn wanneer ze bijvoorbeeld worden ingebouwd in stedelijke infrastructuur om problemen op te lossen als luchtvervuiling, armoede enz. (cfr. zgn. *smart cities*). Vaak worden ze echter ook ontwikkeld als tool voor sociale

en economische controle, door gebruikers te viseren, en via algoritmen hun gedrag te voorspellen of zelfs te manipuleren. Hierdoor kunnen ze een aanzienlijke bedreiging vormen voor persoonlijke autonomie, gelijke kansen en democratische participatie. Mensen mogen bijvoorbeeld niet gediscrimineerd worden op basis van een (over)gesimplificeerde combinatie van complexe persoonsgegevens (medische gegevens, financiële situatie, religieuze achtergrond, crimineel verleden etc.). Zorgvuldige aandacht voor deze thematiek is dan ook onontbeerlijk bij het ontwerpen van digitale platformen, en overheden dienen dit actief te monitoren ter bescherming van de burger.

Aanbevelingen

Voorstanders van digitale democratie vinden meer burgerbetrokkenheid doorgaans een goede zaak. Een gezonde democratie vereist inderdaad participatie van zijn burgers, en dat op verschillende niveaus zoals de participatieladder toont. Talloze experimenten laten zien dat meer digitale interactie tussen overheden en burgers tot vruchtbare resultaten kan leiden die de democratie versterken. Maar het is belangrijk stil te staan bij de uitdagingen en valkuilen, namelijk:

1. Burgers moeten de **informatie** krijgen die ze nodig hebben om op een waardevolle manier te participeren.
2. Participatieplatformen moeten **gebruiksvriendelijk** zijn en **open source**. Digitaal is daarbij niet de enige vorm.
3. **Traditionele vormen** van outreach en betrokkenheid blijven belangrijk in het streven naar maximale **inclusie**.
4. Burgers moeten daarbij het gevoel krijgen dat hun **bijdrage** er echt toe doet, willen ze zich aangemoedigd voelen om mee te werken.
5. Daarom is **transparantie** zo belangrijk. Onvoldoende doordachte participatie-initiatieven kunnen veel schade berokkenen, zoals een grotere mate van apathie en ontgoocheling bij de burger, en de verdere uitholling van zijn vertrouwen.
6. Digitale democratie is **niet goedkoop** en wordt niet bereikt in een handomdraai. Er is geld nodig, maar ook mensen en hun expertise voor kwalitatieve informatiegaring en efficiënte **gegevensverwerking**.
7. De toename van gegevensverzameling noopt bovendien tot nadenken over **burgerrechten** als **privacy** in een digitale omgeving. De digitalisering van de democratie mag ook niet leiden tot nieuwe vormen van ongelijkheid of uitsluiting. En destructief gedrag als **trolling** moet worden uitgesloten.
8. Last but not least is de steun van **beleidsmakers** onontbeerlijk om effectieve beleidsresultaten te kunnen boeken.

Wanneer aan deze voorwaarden is voldaan, zullen overheden beter voorbereid zijn om samen met hun burgers de laatste 3 treden van de **participatieladder** te beklimmen: om samen te beslissen, samen te handelen en om burgers in vertrouwen meer autonomie te verlenen.

Wat nu? Kunnen digitale tools de democratie terug aantrekkelijk maken door het voorzien van nieuwe mogelijkheden voor mensen om te participeren? Kunnen digitale tools de kwaliteit van besluitvorming bij parlementen, gemeenteraden, politieke partijen en regeringen verbeteren? Kunnen digitale tools de legitimiteit van onze democratische instituties en processen verbeteren?

Ja en nee. Digitale participatie is slechts een deel van de oplossing voor de crisis waarin de representatieve democratie vandaag verkeert. Ook de digitale kloof dient overbrugd. Het is belangrijk te weten wat precies de beweegredenen zijn voor burgerparticipatie. Soms is het makkelijker gezegd dan gedaan. Toch zou het in vele opzichten een vooruitgang zijn om van digitale democratie het nieuwe normaal te maken, waarbij maximaal

Het is belangrijk te begrijpen wat werkt in een digitale democratie, en wat niet. Om die reden dient voldoende aandacht te worden besteed aan impact en evaluatie. Ook hier geldt de regel: learning by doing.

wordt ingespeeld op nieuwe technologieën, en actuele hiaten worden gedicht. Het is belangrijk te begrijpen wat werkt in een digitale democratie, en wat niet. Om die reden dient voldoende aandacht te worden besteed aan impact en evaluatie. Ook hier geldt de regel: *learning by doing*.

Kortom, digitale democratie heeft zeer sterke troeven, maar zeker ook beperkingen. Daarom is het belangrijk dat er meer concrete experimenten

komen in Vlaanderen. De Vlaamse Regering zou bijvoorbeeld een wedstrijd kunnen uitschrijven voor burgers en gemeenten om participatieprojecten op te starten.

E-participatieplatformen

Hieronder volgt een overzicht van enkele veelgebruikte participatieplatformen met beknopte toelichting. Voor verdere details verwijzen we je graag door naar de respectievelijke websites.

loomio.org

- *Oorsprong:* Nieuw-Zeeland
- *Kenmerken:* open source, gratis voor lokale gemeenschappen en lokaal gebruik
- *Gebruikers:* National Assembly for Wales, P2P Foundation, OuiShare, Taiwan's Ministerie van Economische Zaken m.o.o. burgerparticipatie tijdens hun National Energy Conference, London School of Economics m.o.o. crowdsourcing van de Britse grondwet.

citizenlab.co

- *Oorsprong:* België
- *Kenmerken:* betalend, for-profit
- *Gebruikers:* Aalst, Hasselt, Oostende, Sint-Niklaas, Geel, Schiedam

airesis.eu

- *Oorsprong:* Italië
- *Kenmerken:* open source
- *Gebruikers:* vnl. lokale Italiaanse groeperingen

balbis.net

- *Oorsprong:* Spanje
- *Kenmerken:* gratis
- *Gebruikers:* kleinschalige initiatieven

democracy os

- *Oorsprong:* Argentinië, overgenomen door Frankrijk
- *Kenmerken:* open source
- *Gebruikers:* OpenCop21, Ville de Nanterre, Mairie de Paris

sovereign.software by democracy.earth

- *Oorsprong:* Verenigde Staten
- *Kenmerken:* open source, blockchain
- *Gebruikers:* Democracy Earth, DemocracyOS

represent.me

- *Oorsprong:* Verenigd Koninkrijk
- *Kenmerken:* open source
- *Gebruikers:* burgers en groepen

pol.is

- *Oorsprong:* Verenigde Staten
- *Kenmerken:* open source
- *Gebruikers:* Taiwan, burgers en groepen

backfeed.cc

- *Oorsprong:* Israel
- *Kenmerken:* open source, blockchain

dcentproject.eu

- *Oorsprong:* Verenigd Koninkrijk (Nesta)
- *Kenmerken:* open source, blockchain
- *Gebruikers:* decidim.barcelona, Better Reykjavik, Decide Madrid, Decisions Helsinki

Bio

Kati Van de Velde is master in de Communicatiewetenschappen. Ze werkt als boekings-agent voor muziekgroepen, daarnaast gaat zij op zoek naar duurzame alternatieven voor een meer solidaire samenleving. Ze is als projectmedewerker verbonden aan Denktank Oikos.

Dirk Holemans is coördinator van Denktank Oikos en hoofdredacteur van Tijdschrift Oikos. Vorig jaar verscheen zijn laatste boek 'Vrijheid & Zekerheid. Naar een sociaal-ecologische samenleving' (EPO).

Eindnoot

1. Deze trendnota maakt deel uit van het project 'Digital Commons – Towards A European (W)E-Democracy'. Het project is een organisatie van de Green European Foundation met de steun van Oikos (coördinatie), Etopia, Fondation de l'Ecologie Politique, Fundacja Strefa Zieleni, Cooperation and Development Network Eastern Europe en met de financiële steun van het Europees Parlement aan de Green European Foundation.